

Гризун А.П.,

кандидат філологічних наук, доцент
Сумський педуніверситет

Теоретичні обґрунтування портрета в сугестії

Лірика взагалі, ближче сугестивна, належить до найсуб'єктивніших явищ художньої літератури. Адже це самовираз поета, продиктований найрізноманітнішими факторами. А величина обдарування поета і вимірюється саме масштабами суб'єктивності його особистості. За Г.Поспеловим: «Лірика і являє собою, перш за все, *словесні медитації* (курсив Г. Поспелова. – А.Г.) поета, вираз його внутрішнього світу. Це – основний різновид лірики, в якому вона особливо чітко знаходить специфічні особливості і закономірності»¹.

Складність пізнання особливостей і закономірностей передовсім виникає там, де вона вдається до портретування як ліричного героя, так і стороннього суб'єкта. А.Белій констатував: «ліричне «я» є «ми» замальованих свідомостей, а зовсім не «я» Б.Н. Бугаєва (Андрія Белого);² - друге ім'я – псевдо першого». – А.Г. Від себе додамо: в поетичній сугестії амплітуда цих розходжень може бути дуже великою, аж до безмежності польоту фантазії автора.

Приміром, Тарас Шевченко поетизації портрета здійснював через допоміжні абстракції. У відомому вірші «Г.З.» читаємо:

І ти, моя єдина,
Встаєш із-за моря,
З-за туману, слухняная
Рожевая зоре!
І ти, моя єдина,
Ведеш за собою
Літа мої молодії,
І передо мною
Ніби море заступають

¹ Поспелов Г.Н. Теория литературы. – М.: Высш. школа, 1978. – С. 106.

² Белій Андрей. Пепел. – М., 1929. – С.7.

Широкії села
З вишневими садочками....³

Фольклорний антураж типу «моя єдина», «рожевая зоре», «літа мої молодії»; тільки трохи конкретики, що навіює Україну: «широкії села з вишневими садочками». А, між іншим, навіть за цим фрагментом в тій чи іншій мірі ми уявляємо або домислюємо образ Галі Закревської. А що, власне, спрацювало тут на характер навіювання, розбудило уяву реципієнта. Та цілий комплекс, що включає і ритм, і повтори, і неконкретні деталі, і природність спогаду. Такий принцип портретування дослідник іменує: *органічна абстракція*. До нього вдавалися свого часу поети-романтики Пантелеймон Куліш, іноді Леся Українка, подеколи поети-молодомузівці, згодом – шістдесятники. В «Сільській поемі» Миколи Вінграновського за таким принципом навіяно портрет Кобзаря:

Зоря летить, як молодий Шевченко,
І золоте обличчя у зорі.⁴

Позірна принагідність образу Тараса Шевченка одразу навіює загальний переможно-оптимістичний лад творові, що зображає страшні картини руйнації рідної землі, якої вона зазнала за екстремальних умов другої світової війни.

Втім, сучасні поети мають здебільшого інші інтенції. Вони найчастіше в сугестіях портретують себе, однак досягають і значного зворотного ефекту: врешті, приходять до абстракцій, які навіюють все нові і нові підтексти. Послухаємо Григорія Штона:

Видивляюсь себе
Серед квітів і трав,
Весною розбуджених.
Проте бачу лиш гори
У правічних снігах
І між кроками чую:
- Йди туди!
Ти десь там...⁵

³ Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – К.: Наук. думка, 2001. – Т.2: Поезія 1947-1961. – С. 98.

⁴ Вінграновський М.С. На срібному березі: Поезії. – К.: Молодь, 1978. – С. 61.

⁵ Штонь Г.М. Візії. – К.: Котигорошко, 1998. – С.81.

Белыя замкі сніць.⁷

Вірш сугерує-портретує образ чудового білоруського письменника, рано померлого Володимира Короткевича (1930-1984). Відштовхнувшись від цікавої деталі (вже будучи тяжко хворим, В.Короткевич зробив останню в своєму житті подорож на авіаційному рятувальному плоті по річці Прип'ять), автор увів у твір як навіювальний рефрен образ оспалого героя. Сон В.Короткевича з видіннями білих замків – це, власне, досконало просугерований образ художнього світу самотнього письменника, його мистецький портрет. В міру розгортання фабули вірша уявний сон героя стане антитезою його смерті. Відтак, уявність нарації долає всілякі межі, а художня (естетична, мистецька) правда тільки конкретизується.

В поетів інтроспективного мислення сугестивне портретування сягає найрізноманітніших форм і виявів. Ще раз звернемося до М.Вінграновського:

Одне – сов'яче око, друге – вовче,
 Рука – крило, друга рука – весло,
 Упівобличчя день, а півобличчя з ночі,
 На голові посріблене сідло...⁸

Чий це портрет? Уявіть собі, що дощу. Вірш так і зветься «Бабунин дощ». Роздеталізація, здавалось би, чогось сутнього, пов'язаного з людською подобою, навіює характерні ознаки явища природи. Зрештою, поет ішов тут від образів дуже умовних («одне – сов'яче око, друге – вовче, рука – крило, друга рука – весло»). Таке слід оглавити як *інтроспекція від псевдоконкретики*.

Це визначення не повинно нікого подивувати, адже сугестія чи не найбільше з усіх видів лірики наближається до духовного, астрального. Візія такого мистецтва – органічне злиття слова і духу. Літературознавець Г.Штонь зауважує: «Слово таке ж самотнє, як і людський Дух, що співвідносний з усім у світі суцям і нічим не є. Окрім як сам собою. І лиш органічне поєднання в площині й організмові вірша, можливо, і складає

⁷ Скаринкін У.М. Выратавальны плыт: Вершы, паэма. – Мн.: Маст. літ, 1988. – С 55.

⁸ Вінграновський М.С. Губами теплими і оком золотим. Поезії. – К.: Рад. письменник, 1989. – С. 35.

природу і призначення Поезії, котра на відміну, приміром, од молитви чи співу, обернена здебільшого вверх, до Неба, не залишає поза увагою і Землю».⁹ Облишмо поза увагою велику літеру, що написав тут учений. В сугестії: небо й земля сходяться, хай умовно, але як ніде близько: океани, море, відплив кораблів за обрій, вечір, ночі чорні і білі, поєднуються. Власне, в цьому виді поезії земля портретує небо – і навпаки: небо портретує землю. Цікава в такому разі позиція ліричного героя. Вона здебільшого така, як у славнозвісному «Прелюді № 13» (чи ж випадкова ця цифра? – А.Г.) Миколи Вінграновського:

І, кинувши на небо власну тінь,
Я встав з колін і небо взяв за зорі.¹⁰

Цей бравадний максималізм – насправді чіткий романтичний портрет ліричного героя, добре просугерований у контексті фабули вірша. Явище для сугестії нехай і не рідкісне, але й нетипове. Її портретування поміж небом і землею найчастіше відбувається трохи інакше. Послухаємо Бориса Чіпа:

Просто місяця, просто зір,
Просто неба не так і просто
Потопати в німій сльозі,
Де ні берега, ані мосту.¹¹

Тут ліричний герой навіює свій стан – і вказує також портрет, але досить приблизний. Таке можна знайти часто і в багатьох інших поетів. Отже, *розсіяне портретування* – характерне явище сугестивної лірики, ба навіть постійний її компонент.

Розсіяне портретування може складатися з обставин та аксесуарів, у яких перебуває ліричний герой. А може воно й бути (найчастіше – А.Г.) художньою вигадкою поета. І тоді мимоволі в естетику сугестії може входити вірш дещо віддалених жанрів (інтимних, пейзажних і т.д.). Ось Михайло Пасічник, цитуємо із збірки інтимної лірики «Меди молодих медитацій»:

⁹ Штонь Г.М. Візії. – К.: Котигорошко, 1998. – С. 81.

¹⁰ Вінграновський М.С. Атомні прелюди: Поезії. – К.: Рад. письменник, 1962. – С. 14.

¹¹ Чіп Б.М. Добірка віршів // Л.У., 17 липня 2008 р. – С.7.

Я подзвоню у білу твою ніч
 Із білим, як лілея, телефоном,
 У білу ніч ти не запалиш свіч,
 Щоб притулить мене до щічки сонно.

Твій силует ввімкне віконне скло,
 Ти груденя походишся прикрити...
 Дві «л» люблю в м'якім твоїм «алло»,
 Вони близькі, як із любистком літо.¹²

Це навіювальний текст. Слово «білий» тут і епітет, і складова частина порівняння, і аксесуар ситуації. Сугестивний сюжет, безумовно, виникає з мікротекста «Я подзвоню у білу твою ніч...». Загальна «вбіленість» образної системи освітлює всю фабулу і навіює портрет героїні як створіння дуже ніжного, лагідного, чистого. М'якість фарб цього уявного портрета коханої посилює і алітерація на сонорний звук «л»: у тексті з 8 рядків його вжито 18 разів. М'яке та лагідне створіння навіюється нараторові; останній ніби вчуває легке народження мажорного мотиву.

Доречно тут, звичайно, послатися і на приклад, коли мотиваційність протилежна, а саме, мінорна. Ось «Сонет літа – вже без матері» Анатолія Глущака. Цитуємо катрени:

Світанкова перезва – як вчора,
 Світ – заклечана церква в маю.
 Перший голос сріблиться!.. І втора
 Випадає зозулі й джмелю.

І душа знов до денця прозора
 Під росою тремкого жалю, -
 Вже без маминого омофора
 Сповідально на рясті стою.¹³

Саме рядок «Перший голос сріблиться!..» сугерує-портретизує образ матері. Натура окреслюється складна й драматична «втора випадає зозулі й джмелю». Що й казати, амплітуда маминого характеру поміж дуже віддаленими полюсами. Звуковий рисунок ситуації поміж свистячими «с»,

¹² Пасічник М.П. Меди молодих медитацій. – Житомир.: Видавець: ПП Пасічник М.П., 2006. – С. 28.

¹³ Глушак А.С. Ковчег надії. Вибрані поезії, переклади. – Одеса: Фаворит, Друкарський дім, 2007. – С. 15.

«з», шиплячими «ч», «ш». З іншого боку, апеляція до таких здавалося б не схожих понять, як зозуля і джміль, що знайшли у вірші площину певного поєднання, дає право зарахувати ці рядки і до мистецтва сецесії. Вхід у поле сугестії завжди покликає до пошуку комплексних, часом суперечливих, засобів вираження схожого. У цих двох катренах навіть римів ряд жіночої рими okazіональний: вчора – втора – природа – омофора. Це в принципі не обов'язково для сугестії, але чому тут саме так? Та тому, що поет портретує образ матері як людини особливо драматичної долі, значного таланту (співочого, передовсім), крім того, відданої релігії цілковито: «Світ – заклечана церква в маю».

Сугестія і в портретуванні не зраджує своєму чи не головному призначенню – бути лірикою нюансів. Часто-густо таке фіксували у Миколи Вінграновського:

Ти схожа. Дві краплі води
Упало з весла золотого.
Ти схожа, як дві біди
Ні з того, ні з сього.¹⁴

Тут портретується абстрактний образ дуже великої любові, який несподівано перестриває людину на життєвих перепуттях. Майже фольклорне завбачення «дві краплі води» переростає у драматичний фатум «дві біди». Такий героїчний портрет, звичайно, уточнюється опісля прочитання інших інтимних віршів автора. Це *портретне абстрагування*. Воно є виявом поетової екзистенції, без якого сугестії і як такої просто не буває. Безумовно, в кожній національній поезії вона по-своєму ідентифікована, має специфічну виражальну систему, коротше кажучи, свою теорію і методологію. Правильно твердить П.Іванишин: «За її допомогою можна вивіряти і складні теоретичні поняття, навіть такі, що є сутнісними для окремих методологічних систем: культурного контексту чи традиції у герменевтиці, міру в культурно-історичній школі, культурних кодів у семіотиці, інтенціонального об'єкта у феноменології, символу, ритуалу чи архетипу

¹⁴ Вінграновський М.С. Сто поезій. – К.: Молодь, 1967. – С. 39.

колективного підсвідомого в неоміфологізмі...».¹⁵ Це, звісно, особливо важливо для сугестії, яка водночас може поєднувати герменевтику, семіотику, символіку, міф, архетип і т.д. Ряд елементів щойно згаданих явищ можна зауважити у, здавалося би, принагідному тексті. Знову М. Пасічник (надано фрагмент вірша «Ах»):

Ти лагідна й мила. Ти дика в очах.
 ... Ах!
 Безсиллям безкрилим твій дивиться жах
 ... Ах!
 Принишло трагічно, як пташка в руках
 ... Ах!
 Облишмо про вічне, облишмо про страх.
 ... Ах!¹⁶

Нехай це така собі пастораль. Але ж вона – навіювальний портрет інтимної партнерки за умов упокорювальної ситуації. До речі, тут навіювальний ефект створює пуант-вигук «Ах!». Певною мірою, значимий. Такий прийом може бути віднесений і до семіотики, і до герменевтики. Героїня вірша в той же час – символ впокорення, отже, і архетип.

Окремішньо стоїть у навіювальній поезії *сугестивний автопортрет*. Вияви його найрізноманітніші, і залежать вони, передовсім, від характеру обдарування і особливостей поетики автора. В цій царині особливо вияскравлюється індивідуальність поетового стилю. Тарас Федюк сугерує: «Не питаєте, як живу/, Не питаєте./ Листя падає в траву - / Знайте. / Мій нічний вогонь горить / Через силу. / Дим гойдає гарну віть / Білим. / Ледве зблискує вогонь / Склом побитим. / Ніч – мов круговерть ворон / Ситих / Ах, які вони ручні, / Невисокі! / Вдарять у щоку мені, / В око. / В серце. І впаду в траву - / Знайте. / Не питаєте, як живу, / Не питаєте». /¹⁷

На перший погляд, мовби медитація. Але ж ні! Таки інтроспекція. Поет в обіймах тоталітарної ночі. Його оточують зусібіч ворони – ці лиховісні

¹⁵ Іванишин П.В. Національна екзистенціальна інтерпретація (Основні теоретичні та прагматичні аспекти). – Дрогобич: Відродження, 2005. – С. 62.

¹⁶ Пасічник М.П. Меди молодих медитацій. – Житомир.: Видавець: ПП Пасічник М.П., 2006. – 75.

¹⁷ Федюк Т.О. Чорним по білому: Вірші. – К.: Молодь, 1990. – С.40.

символи. Хай вони, ручні, невисокі, але ж дуже підлі: «Вдарять у щоку мені. В око. В серце». Рефрен-кільце вірша болісний: «Не питайте як живу, не питайте». Метр цього тексту ритмічно наближений до відомої сугестії з роману «Лікар Живаго» Бориса Пастернака «Горіла свічка». Зрештою, в тексті Т.Федюка теж присутній вогонь: «Мій вічний вогонь горить», «Ледве зблискує вогонь...». І подібні до того, як «Свічка» Б.Пастернака символізує і портретує заголовний образ «Лікаря Живаго», так «вогонь» у Т.Федюка виказує нам риси ліричного героя. І природно, що Володимирові Моренцеві в творчості Т.Федюка бачиться «душа – стражденна, наболіла, провинна».¹⁸

По-іншому виконував сугестивні автопортрети Володимир Затулівітер:

Десь на сер
ці завзялось озерце –
Непомітне й дуже золоте,
Аж таке, мов я ожив уперше,
Все – чим досі жив – було не те.

Інші же озерця повнять води.
Інші рибки плавають у нім.
Іншим риболовам в годи і негоди
Обсідають душу при мені.

Вудку закидають попід денце.
Іноді, вже мляво, я клюю.
Здрастую розвеселіле серце
Дурістю щасливою: люблю.¹⁹

Погодьмось, це не дуже індивідуальна інтонація, бо одразу покликає тичининське «Десь на дні мого серця / Заплела дивну казку любов / Я ішов від озерця. / Ти сказала мені: «Будь здоров!..»».²⁰ Тим більше вживання в обох варіантах образу озерця одразу виказує на парафраз класика в творі поета молодшої генерації. І все-таки у П.Тичини озерце – образ принагідний, а в В.Затулівітра – це і образ кохання, що народилося, і портрет ліричного героя водночас. До того ж озерце є і сугестивним центром даного тексту:

¹⁸ Моренець В.П. Приватна гравітація Тараса Федька // СіЧ. – 2008. - № 6. – С. 62-71.

¹⁹ Затулівітер В.І. Роса з лиця трави // «Слово Просвіти». – 24-29 липня 2008 р. – С. 9.

²⁰ Тичина П.Г. Зібрання творів: У 12 т. – К.: Наук. думка, 1983. – Т.1. – С. 299.

навколо нього зосереджені предмети, які задають віршеві нових нюансів: інші води, інші рибки, інші риболови... Такий прийом треба визначити як *навіювальне портретування з допомогою додаткових нюансів*.

Різновидом його можна вважати також *сугестивне портретування через сутнісну деталь*. Подаємо фрагмент вірша Дмитра Кременя «Летіли гуси, кричали гуси...»:

Перелітали – понад степами.
 Перелітали – степ і Дніпро.
 ...Довго ще буде літати світами
 Біле, в запеченій крові перо...²¹

Зрозуміло, тут нав'язано портрет опального поета-вигнанця за умов тоталітарного режиму. Натяком на це може бути сутнісна деталь – гусяче перо. У віддалені часи художники часто портретували поетів з гусячим пером у руках. Ну, а перо в запеченій крові. Тут образ сам про себе промовляє. В таких-от добре продуманих прийомах втілення хочеться багато оновлення сугестивних традицій і тенденцій.

Навіювання портрета в поезії іноді стає і фактом поліфонії. За таких умов можуть поєднуватись звукова гама, фантастичні образи, символіка композиції, спеціально знайдені граматичні структури. Звернемося до Івана Малковича:

Над зелен-рікою, на деревці скраю,
 На третім листочку –
 Там коник пасеться: з черешні сідельце
 І чала сорочка;

Там коник пасеться – листок не прорветься
 Від легкого ходу:
 Води не куштує – лиш дує і дує,
 Лиш дує на воду...²²

Зрозуміло, це автопортрет найтоншого лірика. І поданий він через міфіко-символічний образ такого собі коника. Ні, це не коник-цвіркун. Це щось дивовижніше. Вірш виконано як період, тут всі його фантастичні деталі – частини такої собі неповторної симфонії, гармонійна поєднаність

²¹ Кремень Д.Д. Бурштиновий журавель: Поезії. – К.: Рад. письменник, 1987. – С. 47.

²² Малкович І.А. Ключ: Вірші. – К.: Молодь, 1988. – С. 78.

складових щасливо подивовує. Сугестивну звукову функцію чудово виконують внутрішні рими (здебільшого приблизні): рікою – скраю; пасеться – сидельце; пасеться – прозветься; куштує – дує. Кольоровий фон доповнено сумою виразних засобів у формі поширених прикладок та епітетів: зелен-рікою, з черешні сидельце, чала сорочка. Останні три рядки – алітерація на звук «д», що входить до кореня слова «вода»: від легкого ходу: / води не куштує – лиш дує і дує, / лиш дує на воду.../. У фразі з 14 слів цей звук вжито 7 разів. Весь твір, не зважаючи на поліфонічність вірша, стилістики, - замкнута фразеологічна єдність. Будь-яке її читання (повторне, потрійне) збагачує реципієнта новими нюансами. Причому, уважний останній означить композицію вірша як продуману систему.

Засоби, вжиті І. Майковичем, можна зустріти і в інших митців-сугесторів. Мислиме таке в картинках і віршах поетеси і художниці Емми Андієвської. В тексті «Гортаючи полотна Емми Андієвської» Анатолій Мойсієнко вигукує: «Тут коники бесідуєть з гелікоптерами, / Червоні вина п'ють мурахи срібні».²³ Як бачимо, схожість домислених образів зустрічається в поетів різних стильових шкіл.

Результати пошуків у царині сугестивного портретотворення завжди несподівані, іноді – вражаюче дивовижні. Є в Анатолія Кичинського досить таки величенький вірш (16 чотирирядкових строф) «Біла зірка на лобі вороного коня».²⁴ Тут заглавний рядок вірша є водночас рефреном і водночас комплексним символом, що уособлює двійника автора. Власне, навіює риси його ліричного героя. В творі, де можна виокремити щонайменше 6 мікротекстів, біла зірка на лобі вороного коня як образ присутня в кожному з них. Образ цей ніби й існує автономно, але в той же час, в контексті сугестивного простору, він портретує і автора: «та коли покладуть / в темну землю мій прах, / хай у мене, як сон, / стане кінь в головах / і нехай наді

²³ Мойсієнко А.К. Нові поезії. – Париж-Львів-Цвікау, 2000. – С. 25.

²⁴ Кичинський А.І. Листоноша – Земля: Поезії. – Сімферополь: Таврія, 1985. – С. 78-79.

мною / білий світ розвидня / біла зірка на лобі / вороного коня».²⁵ Ява сну тут зливає білу зірку на лобі вороного коня з авторським еством. Даний прийом оглавлемо як *сугестивне портретування у формі багатозначного образу – рефрену*.

Даний засіб може мати складну парадигму. Як часто буває, приклади знаходимо у М.Вінграновського:

Над Чернівцями вороняччя
 Над Чернівцями голуби,
 І поетичним щастям плаче
 Михайла погляд голубий,
 І сміх, і шепіт серцю милий,
 Як птича тінь, небесна тінь!
 Під небом зустрічі й розлуки
 Карпатських вин таємні руки
 Нам вигойдала далечінь.
 І час гойдається, і гори,
 І день і ніч, і щастя й горе –
 Чи не гойдаємось і ми.

В зіницях просторів безмежна,
 Я світ у птиці під крилом,
 І – качка дика, обережна –
 Нога гуцула під столом.²⁶

Власне, тут нав'язно три портрети: Михайла; ліричного героя, поєданого з ним у формі абстрактного «ми»; і гуцулки. Багатозначний образ – рефрен, який забезпечує навіювання, поданий тут у вигляді метаморфози: вороняччя; голуби; птича тінь, небесна тінь; качка дика, обережна... Словом, така собі орнітологічна атрибутика. У вірші можна виокремити цілий ряд мікротекстів, але всі вони просякнуті повторами – цим важливим засобом у системі навіювання. Оригінальні маємо також варіації заколисуючого дієслова «гойдатися»: Карпатських вин таємні руки / Нам загойдали далечінь; / І час гойдається, і гори; / Чи не гойдаємось і ми?

Поетика твору наповнена різними нюансами, недомовками. Хто, приміром, цей портретований Михайло, що «поетичним щастям плаче»? А

²⁵ Кичинський А.І. Листоноша – Земля: Поезії. – Сімферополь: Таврія, 1985. – С. 79.

²⁶ Вінграновський М.С. Сто поезій. – К.: Молодь, 1967. – С. 41.

Гуцулка? Неоднорідна система римування: перехресне, кільцеве, суміжне. З-поміж них – неримовані рядки. Так повторюється неординарна ритмомелодійна гама.

Сугестивне портретування у М.Вінграновського не замикалося лише на певних особистостях – воно часто обирало куди ширші масштаби. Так, у підрозділі поеми «Колискова Землі» портретується вся планета; в «Химері на тему Гоголя» – уфологічні образи великого письменника; у «Скіфській колисковій» – образ далекого в часі мужнього і витривалого народу. В цих творах М.Вінграновський як сугесту подає також взірці високого сецесійного мистецтва, не виходячи водночас за параметри національної традиції. Крім того, в такій поезії можна зауважити і рефлексії до давно і не дуже давно минулого, до художньої практики інших митців, до гострих проблем сучасності, які ніби й перебувають поза полем зору авторських навіювань.

В кожному разі сугестивне портретування сьогодні вкладається в таку теорію, яка ще сама перебуває у стані парадигми. Художня мова поетичної сугестії починається не від наративного словника, а від чуттєвого. Відтак, бере для своєї композиції ті варіанти, які можуть бути заангажовані для численних відтінків. У сугестивному портреті не так важливі його точні контури, як відсвіти фарб, що виокремлюють окремі риси. Тут більше діють тони і півтони, а в результаті маємо царину, яка поєднує суб'єкт реального і об'єкт сакрального. Сугестивний портрет так само різниться від роботи найкращого живописця, як ява сну від мільйонів строкатих образів і картин реальності. Це, водночас, закон і міт.

Резюме

В статье на убедительных примерах впервые в отечественном литературоведении сделаны теоретические обоснования отображения портрета в украинской суггестивной поэзии.

Аспект исследования оригинален, а контекст статьи – интертекстуален.

Summery

In the article on convincing examples first in domestic literary criticism the

theoretical grounds of reflection of portrait are done in the Ukrainian suggestive poetry.

A research aspect is original, and context of the article – intertextual.

Література

1. Бєлий Андрей. Пепел. – М., 1929. – С.7.
2. Вінграновський М.С. Атомні прелюди: Поезії. – К.: Рад. письменник, 1962. – 119 с.
3. Вінграновський М.С. Губами теплими і оком золотим. Поезії. – К.: Рад. письменник, 1989. – 63 с.
4. Вінграновський М.С. На срібному березі: Поезії. – К.: Молодь, 1978. – 96 с.
5. Вінграновський М.С. Сто поезій. – К.: Молодь, 1967. – 128 с.
6. Глушак А.С. Ковчег надії. Вибрані поезії, переклади. – Одеса: Фаворит, Друкарський дім, 2007. – 232 с.
7. Затулівітер В.І. Роса з лиця трави // «Слово Просвіти». – 24-29 липня 2008 р. – С. 9.
8. Іванишин П.В. Національна екзистенціальна інтерпретація (Основні теоретичні та прагматичні аспекти). – Дрогобич: Відродження, 2005. – 308 с.
9. Кичинський А.І. Листоноша – Земля: Поезії. – Сімферополь: Таврія, 1985. – 96 с.
- 10.Кремінь Д.Д. Бурштиновий журавель: Поезії. – К.: Рад. письменник, 1987. – 110 с.
- 11.Малкович І.А. Ключ: Вірші. – К.: Молодь, 1988. – 88 с.
- 12.Мойсієнко А.К. Нові поезії. – Париж-Львів-Цвікау, 2000. – 96 с.
- 13.Моренець В.П. Приватна гравітація Тараса Федюка // СіЧ. – 2008. - № 6. – С. 62-71.
- 14.Пасічник М.П. Меди молодих медитацій. – Житомир.: Видавець: ПП Пасічник М.П., 2006. – 80 с.
- 15.Поспелов Г.Н. Теория литературы. – М.: Высшая школа, 1978. – 351 с.
- 16.Скарынкін У.М. Выратавальны плиты: Вершы, паэма. – Мн.: Маст. літ, 1988. – 127 с.
- 17.Тичина П.Г. Зібрання творів: У 12 т. – К.: Наук. думка, 1983. – Т.1. – 735 с.
- 18.Федюк Т.О. Чорним по білому: Вірші. – К.: Молодь, 1990. – 104 с.
- 19.Чіп Б.М. Добірка віршів // Л.У., 17 липня 2008 р. – С.7.
- 20.Шевченко Т.Г. Повна зібрання творів: У 12 т. – К.: Наук. думка, 2001. – Т.2: Поезія 1947-1961. – 784 с.
- 21.Штонь Г.М. Візії. – К.: Котигорошко, 1998. – 128 с.